

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Петко Христов

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН
за провеждане на конкурс за присъждане на образователната и научна
степен „Доктор”

по професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за
културата, докторска програма „Културология (Теория и история на
културата. Антропология на традиционното общество в България – XV –
XIX век)“,

за дисертационен труд на тема: „Празник и промяна. Коледа и Гергьовден
от XIX до XXI в.” с автор Кристина Ангелова Дончева

Дисертационното изследване на Кристина Дончева е посветено на една класическа за етнологията и антропологията тема – празника и неговото значение за изглаждане на кохезията и идентичността на различни човешки общности и на обществото като цяло. В основата на дисертацията стои проучването на развитието във времето и съвременните трансформации на два от най-значимите в българската народна традиция празници – Гергьовден и Рождество Христово/ Коледа. Открояването на комуникативната страна на празника, превръщаща го в медиатор между разнообразните социални общности в съвременното общество, придава допълнителна актуалност на дисертационното изследване и е основен негов принос.

Изследването се базира както на досегашните проучвания в българската и световната етнология на празниците Гергьовден и Коледа, що се отнася до предмодерната епоха и десетилетията на социализма, така и на собствено теренно проучване в столицата София и в Златоград, избран като представителен за малкия град в страната. Кристина Дончева е провела 25 етнографски интервюта с 12 респонденти от Златоград и 13 от София, с разнообразен възрастов и професионален профил, между 18 и над 65 години. В дисертацията са представени както „вътрешната” (emic), така и „външната” (etic) – на изследователя, гледни точки, което допринася за съгъстяване на описанието на празнуването на двата празника в столицата и малкия град през последните няколко години.

Дисертацията се състои от увод, три глави и заключение. В уводната част са представени разнообразните подходи в науката по отношение на

изследването на празника и свързаните с него ритуали и обредни практики. Представеното от дисертантката съчетаване на структурно-функционалистки и структуралистски методологични подходи е по-скоро декларативно заявено, отколкото реално приложено. Основната цел, формулирана от авторката – „да изследва причините за изпълнение на определени културни практики (ритуали) в предмодерното и в модерното общество и какви са предпоставките за наблюдавания континуитет“, е постигната по-скоро в духа на дюркемианската традиция, като се анализират онези аспекти на празника, които го превръщат в основа на изграждането на идентитета и интегритета на дадена общност. Прегледът на обширната литература по въпроса за съотношението на основните изследвани социални феномени – празника и ритуала, е извършено коректно, с представяне на основните антропологични парадигми. Направен е и преглед на българската литература върху Гергьовден и Коледа, която показва добрата библиографска осведоменост на авторката.

В първата глава са представени историческите образци на празнуването на Гергьовден и Коледа в предмодерната българска аграрна култура и първите промени в десетилетията на ранната модернизация на българското общество след Освобождението. Това е направено въз основа на богатата литература по въпроса и вече познати и публикувани проучвания. Приносите на дисертацията са в следващите две глави – втора и трета, където са представени резултатите от собственото теренно изследване на докторантката в София и Златоград. Проследени са последователно основните моменти от публичното отбелязване на двата празника в големия и малкия град, обредните практики в семеен кръг, празничното пазаруване и пътуванията в празничните дни. Особен интерес представлява анализа на съвременните аспекти на публичното отбелязване на Гергьовден като Ден на храбростта в София и набиращия социална значимост празник на Златоградското чеверме, който от местна атракция се превръща в широкомащабен съвременен (в духа на „изобретената“ традиция) празник, използващ някои от елементите на традиционно задължителна за Гергьовден кръвна жертва. Отделено е внимание и на редица нововъведения, свързани с проникването на непознати за традиционната култура на българина празнични практики като Немския коледен базар или превърналото се в начало на празничния цикъл запалване на светлините на коледната елха в центъра на столицата и в малкия град, на превръщането на празника в част от публичната сфера, от социалната и политическата активност, но при запазване на интимно-семеен аспект на празничната трапеца.

В заключението са изведени изводите от най-важните наблюдения и анализи в изследването, като е подчертано запазването на едно от основните характеристики на празника, в конкретния случай – Гергьовден и Коледа, като преходни моменти в живота на общността и на отделния индивид. Постепенното преминаване на части от обредността и на редица нови елементи от частната в публичната сфера пък е изтъкнато като доказателство за запазената функция на празника като утвърждаващ сплотеността и идентичността на общностите, а оттам – и на обществото като цяло.

Дисертацията ни представя Кристина Дончева като един завършен и добре подготвен изследовател, с перспектива за нови интересни етнологични изследвания. Доказателство за това са публикациите по темата на дисертационното изследване – две, вече отпечатани, и двете по темата на дисертацията. Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията, въпреки някои фактологични грешки, като например посочените времеви параметри на изследването („втората половина на ХХІ век“ на стр. 5 в Автореферата).

Процедурата съответства на Закона за развитието на академичния състав в Република България, Правилника за неговото приложение, както и на вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Ето защо, изразявайки положителното си становище, предлагам на уважаемото Научно жури да присъди образователната и научна степен „Доктор“ на Кристина Ангелова Дончева за дисертационното изследване на тема „Празник и промяна. Коледа и Гергьовден от ХІХ до ХХІ в.“ и гласувам положително за това.

05.02.2020

доц. д-р Петко Христов